

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nauka.com.ua | № 7, 2020 | 30.07.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.7.17](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.7.17)

УДК: 339.5:631

О. М. Николук,
д. е. н., професор кафедри комп'ютерних технологій і моделювання систем,
Поліський національний університет, Житомир, Україна
ORCID ID: 0000-0002-1705-3606

М. О. Степура,
к. е. н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції,
Поліський національний університет, Житомир, Україна
ORCID ID: 0000-0002-6034-7538

А. М. Пивовар,
к. е. н., старший викладач кафедри менеджменту організацій і адміністрування ім. М.П. Поліщука,
Поліський національний університет, Житомир, Україна
ORCID ID: 0000-0001-5803-5116

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПОРТУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ ДО КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

О. Nikoljuk
Doctor of Economic Sciences,
Professor of Department of Computer Technologies and Systems Modeling,
Polish national university, Zhytomyr

М. Stepura
PhD in Economics,
Associate Professor of Department of International Economic Relations and European Integration,
Polish national university, Zhytomyr

А. Pivovar
PhD in Economics,
Senior Professor of the Department of Organizations and Administration Management,
Polish national university, Zhytomyr

SPECIAL FEATURES OF EXPORT OF AGRICULTURAL PRODUCTS TO THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

Сучасний стан та тенденції розвитку міжнародних економічних відносин характеризуються значним впливом на них різноманітних глобалізаційних, інноваційних та інших факторів, які значною мірою визначають сучасні позиції, інтереси та поведінку окремих країн на міжнародній арені. В статті досліджено тенденції світового ринку сільськогосподарської продукції, сучасні тренди, що впливають на географію експортно-імпортних відносин. Проаналізовано динаміку та структуру зовнішньої торгівлі Китаю, зокрема динаміку зовнішньоторговельного обігу, а також динаміку експорту та імпорту за основними

товарними групами. Враховуючи обґрунтованість питання диверсифікації торгівельних зв'язків визначено, що перспективним імпортером аграрної продукції вітчизняного виробництва на світових аграрних ринках є Китайська Народна Республіка. Проведено структурний і динамічний аналіз асортименту аграрної продукції, яка реалізується на китайських ринках для оцінки доцільності та реальних перспектив нарощення експорту України до КНР. Для глибшого розуміння існуючих тенденцій у дослідженні розроблено систему регресійних моделей, які описують тренди проаналізованих показників. Зроблено висновки та вказано перспективи подальшого стратегічного розвитку в даному напрямі.

The current state and trends of international economic relations are characterized by a significant impact on them of various globalization, innovation and other factors that significantly to a certain extent determine modern positions, interests and behavior individual countries in the international arena. The purpose of the article was to identify the trends having impact on the export geography of Ukraine. To achieve such aim the statistical method and the method of regression analysis have been used. The article deals with the study of trends in the world market for agricultural products as well as current trends that influence the geography of export-import relations. The dynamics and structure of China's foreign trade, in particular, the dynamics of foreign trade, as well as the dynamics of exports and imports by major product groups are analyzed. Given the fact that it is reasonable to diversify trade relations, it has been found that the People's Republic of China is a promising importer of domestically produced agricultural products in world agricultural markets. The range of agricultural products sold in Chinese agrarian markets is analyzed in terms of structure and dynamics, which makes it possible to assess the expediency and real prospects of ramping up Ukraine's export potential to the People's Republic of China. It has been established that in the recent years Ukraine hasn't be able to unlock its trade potential in the Chinese agrarian markets. Authors proved that the dynamics of Ukrainian export of agrarian products to China, which is under the focus of the majority of economists, does not corresponds to the real value of agrarian products export. At that time, as far as the trend in agricultural products exported to China is upward, the real value of export is going down. In order to provide a deep insight into the current trends, the study presents a system of regression models that describe the trends of the analyzed indicators. The regression models are based on the tame series data. Conclusions are made and prospects of further strategic development in this direction are indicated.

Ключові слова: міжнародні економічні відносини; експорт; імпорт; аграрна продукція; тренди.

Key words: international economic relations; exports; imports; agricultural products; trends.

Постановка проблеми. Протягом останніх 18 років, тобто періоду 2001–2019 рр., у структурі вітчизняного експорту відбулись глибоку трансформації, пов'язані із зміною експортної спеціалізації України. Зокрема, частка вартості експорту аграрної продукції України у загальному експорті зросла з 11 % у 2001 р. до 38,2 % у 2019 р. Очевидно, що в таких умовах ефективність зовнішньої торгівлі аграрною продукцією та оптимізація зовнішньоторгівельних зв'язків відіграє значну роль в економічному розвитку держави.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Дослідженням світового аграрного ринку та місцю в ньому вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції присвячені праці Босака А.О.[2], Голомші Н.Є.[3], Лисака О.І.[4], Сегеди С.А.[1]. Однак залишається актуальним пошук сучасних трендів диверсифікації торгівельних зв'язків України та розширення географії експортно-імпортних відносин.

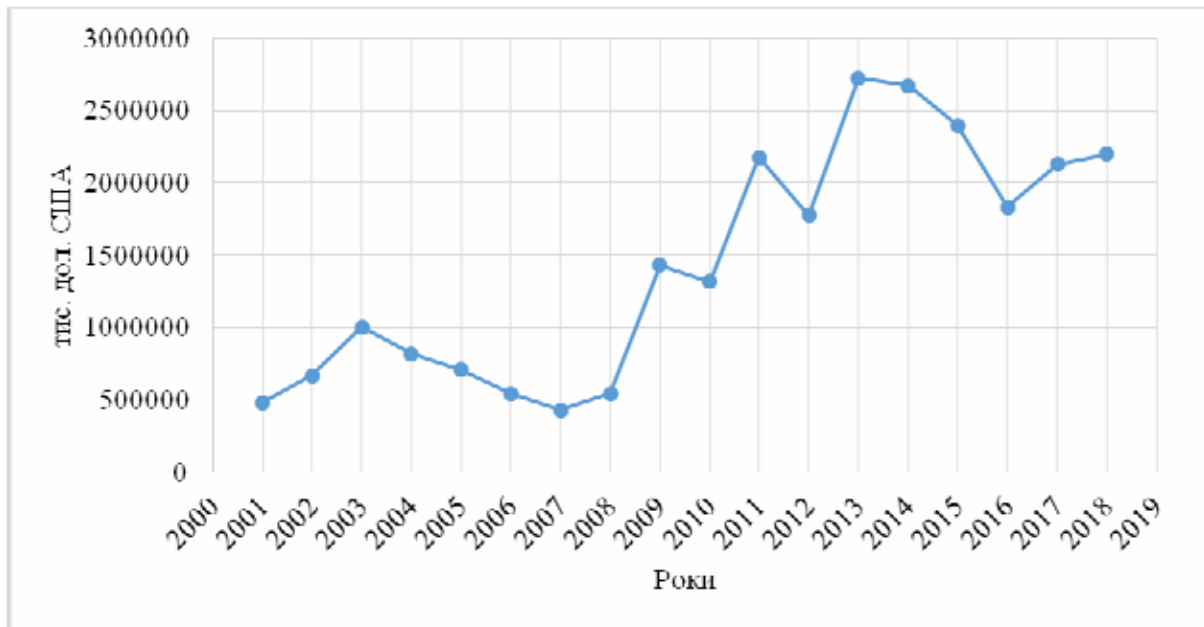
Виявлення невіршних раніше частин загальної проблеми. Сучасні тенденції світового ринку сільськогосподарської продукції, прогнозований дефіцит продовольства актуалізують зміну направленості векторів зовнішньої торгівлі вітчизняних агровиробників у тому числі в бік країн Азії.

Формування цілей статті. Метою даної статті є дослідження сучасних трендів, що впливають на географію експортно-імпортних відносин.

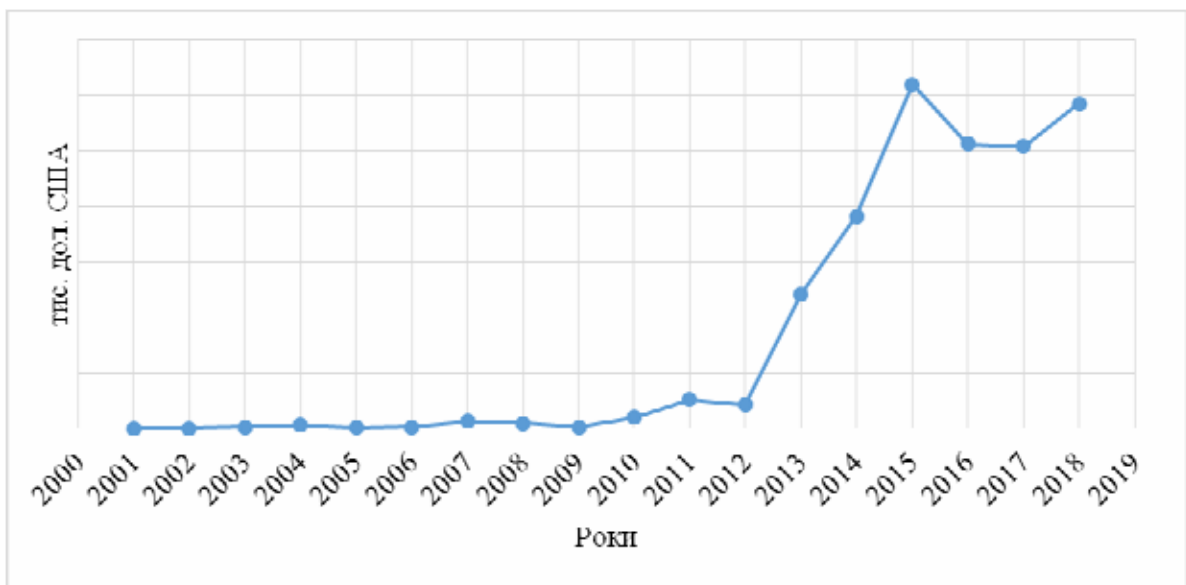
Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність зовнішньої торгівлі країни значною мірою залежить від її здатності мінімізувати ринкові ризики, одним із джерел яких є залежність від країн-партнерів. Серед перспективних методів управління такими ризиками слід виділити диверсифікацію країн-контрагентів, яка передбачає розширення географії експорту у розрізі всіх видів продукції. Розірвання торговельних контактів України із Російською Федерацією чітко проілюструвало, з якими ризиками може зіткнутись активний учасник ринку у разі припинення торгівлі із країною, на яку орієнтується країна. Зокрема, загальна вартість експорту аграрної продукції з України у 2015р. склала 8,8 млрд. дол. США, що на 11,7% менше показника 2013р. [5, 6, 7].

Враховуючи обґрунтованість питання диверсифікації торговельних зв'язків, Україна останніми роками значно розширила географію експортно-імпортних відносин, у т. ч. залучивши у партнери країни Азії. З огляду на значну чисельність населення, що характеризується стійкою тенденцією до зростання, та, відповідно, зростаючою потребою у продовольстві, перспективним імпортером аграрної продукції вітчизняного виробництва на світових аграрних ринках є Китайська Народна Республіка. Крім того, Китай, як аграрна країна та потужний виробник широкого асортименту продовольчої продукції, є експортером низки видів аграрної продукції, які є стратегічно важливими для забезпечення продовольчої безпеки України. Відтак, у разі непередбачуваного виникнення дефіциту відповідних продуктів, нестачу можна перекрити імпортованою з Китаю продукцією. Наприклад, на початку 2020 р., коли Україна зіткнулась із дефіцитом жита, мінімальну потребу було задоволено імпортом з КНР.

Протягом 2010–2018 рр. вартість експорту продукції України до Китаю зростала на 1715,78 млн дол. США або в 4,5 рази. Натомість, обсяг експорту аграрної продукції за цей період підвищився в 6000 разів з 195 тис. дол. США до 1,17 млрд дол. США (рис. 1). Частково стійку зростаючу динамку вартості експорту можна пояснити дією інфляційного чинника, виключити який доцільно шляхом приведення вартості до одного року. Для цього у даному дослідженні використано дефлятор ВВП [8].

а) вартість експорту, всього

б) вартість експорту аграрної продукції

Рис. 1. Динаміка вартості експорту продукції вітчизняного виробництва до КНР

Джерело: побудовано на основі даних [9]

Не зважаючи на яскраво виражену динаміку до нарощення експорту до Китаю починаючи з 2008 р., реальна вартість загального експорту з 2014 р. спадає, тоді як вартість експорту аграрної продукції протягом 2015–2018 рр. практично не змінилась. Відповідно, реальна вартість загального експорту за 2008–2018 рр. скоротилась на 14,66 млн дол. США, або на 8,7 %. Натомість, реальна вартість експортованої до КНР аграрної продукції зросла у 14 разів, досягнувши свого піку у 2015 р.

Рис. 2. Реальна вартість експорту продукції вітчизняного виробництва до КНР

Джерело: побудовано на основі даних [9]

Дослідження частки експорту аграрної продукції до КНР у загальній вартості експортованої продукції, що була виготовлена в Україні, свідчить про стійку динаміку до зростання (рис. 3). Динаміка частки імпортованої Китаєм аграрної продукції вітчизняного виробництва до 2015 р. характеризувалась зростаючою тенденцією, однак в останні роки мала місце спадаюча динаміка. У цілому за 2003–2018 р. відбулось збільшення питомої ваги

українського імпорту в загальному обсязі імпортованої до КНР аграрної продукції на 0,91 в. п. Частка експорту аграрної продукції до Китаю у загальній вартості аграрного експорту країни починаючи з 2003 р. щорічно зростала приблизно на 27 %. Загалом збільшення частки експортованої аграрної продукції у загальній вартості вітчизняного експорту продукції аграрного сектору економіки склало 6,3 в. п. (6,4 % у 2018 р. проти 0,2 % у 2003 р.).

Рис. 3. Тенденції зміни ринкової активності України на аграрних ринках КНР

Джерело: побудовано на основі даних [9]

Аналіз виявлених трендів свідчить про те, що, з одного боку, частка експорту аграрної продукції до Китаю зросла, тоді як частка України в китайському імпорті практично не змінилась. Обсяг імпорту Китаєм аграрної продукції також має тенденцію до збільшення. За період 2001–2019 рр. цей показник зріс 8,5 разів, а питома вага імпортованої аграрної продукції у загальній вартості імпорту КНР зростала майже вдвічі – з 3,9 % у 2001 р. до 6,7 % у 2019 р.

Для оцінки доцільності та реальних перспектив нарощення експорту України до КНР, необхідно провести структурний і динамічний аналіз асортименту аграрної продукції, яка реалізується на китайських ринках. Вивчаючи динаміку зміни структури експорту на протязі 2013–2018 рр. потрібно відмітити, що основними аграрними товарними групами, що експортуються до Китаю є тваринні та рослинні жири, зернові та у 2018 р. – відходи харчової промисловості (рис. 4).

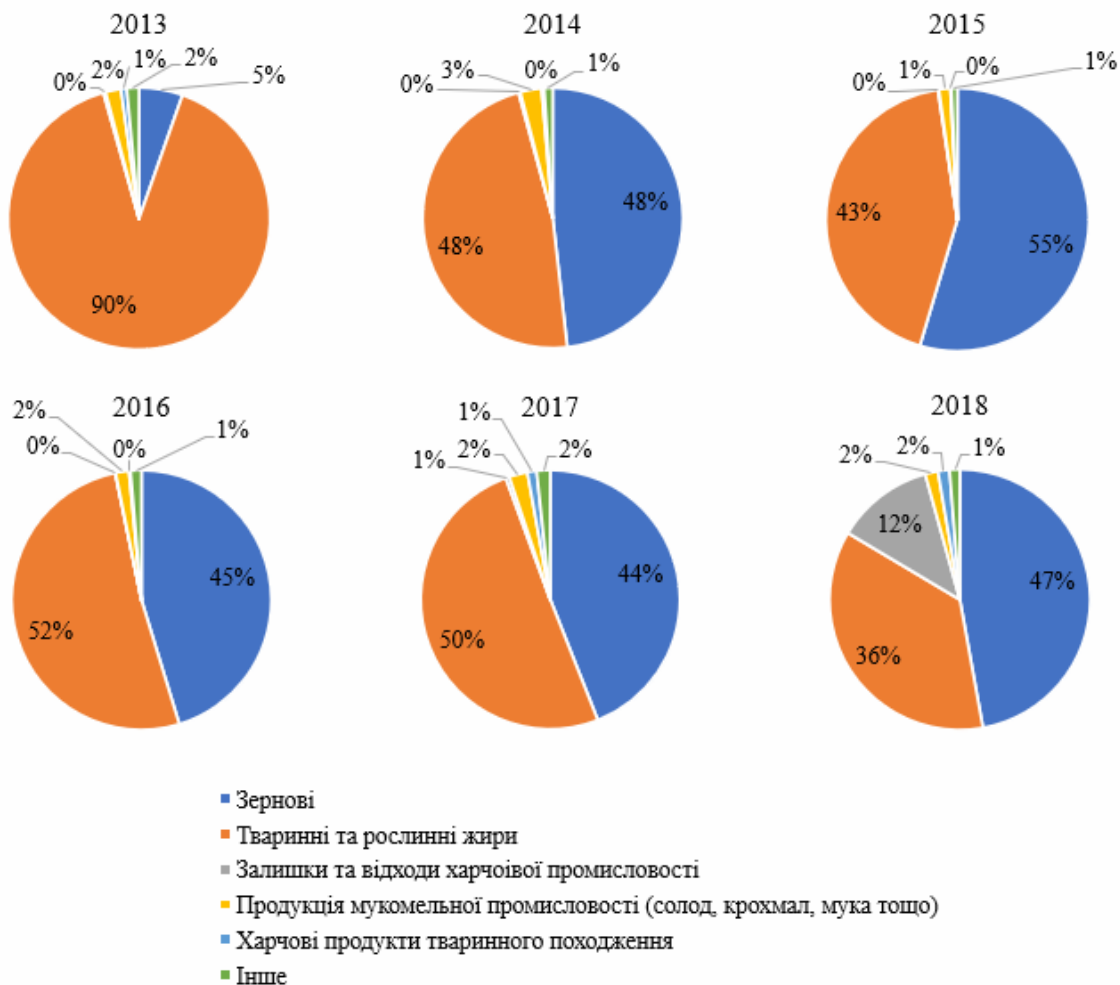

Рис. 4. Динаміка ринкової спеціалізації України на аграрних ринках КНР
Джерело: побудовано на основі даних [9]

Потрібно відмітити, що частка тваринних та рослинних жирів в загальному експорті поступово зменшується вартісна компонента залишається на рівні 450-500 млн. дол. США. Поступово зростає частка зернових, у 2013 році вона становила – 5 %, тоді як у 2018 р. – 47%. Також заслуговує на увагу те що у 2018 році різко збільшується частка товарної групи «Залишки та відходи харчової промисловості» до 12 %, у вартісному вираженні становить 142 млн. дол. США.

Якщо зрівнювати структуру експорту у 2011 р. та у 2018 р. то основними відмінностями є загальна вартість експорту та широка лінійка аграрної продукції (цукри та цукристі кондитерські вироби, напої, спиртні напої та оцет, препарати з круп, борошна, крохмалю або молока; вироби з кондитерських виробів, какао та какао препарати, їстівні фрукти та горіхи; шкірка цитрусових або динь, різні їстівні препарати, препарати з овочів, фруктів, горіхів або інших частин рослин, продукти тваринного походження, не зазначені та не включені в інші групи, олійні, насіння та плодови маслини, різні зерна, насіння та фрукти, кава, чай, мате та спеції).

Для глибокого розуміння існуючих тенденцій у дослідженні розроблено систему регресійних моделей, які описують тренди проаналізованих вище показників (табл. 1). Отримані рівняння регресії є статистично значущі, оскільки значення фактичного рівня F -критерію Фішера, який відображає значущість коефіцієнта детермінації, більше за табличне (табличне для значущості $\alpha = 0,99$ становить 2,10).

Таблиця 1.
Тренди змін індикаторів присутності України на аграрних ринках КНР

Показник	Тип моделі	Рівняння регресії	Коефіцієнт детермінації	Значущість коефіцієнта детермінації
Номинальна вартість експорту аграрної продукції до КНР	Лінійна	$y = -379,21 + 75,02x$	0,71	41,62
Реальна вартість експорту аграрної продукції до КНР	Квадратична	$y = -54,9 + 32,3x - 1,68x^2$	0,69	20,03
Частка вартості експорту вітчизняної аграрної продукції до КНР у загальній вартості експортованої аграрної продукції	Лінійна	$y = -2,16 + 0,45x$	0,67	34,52
Частка вартості українського імпорту аграрної продукції у загальній вартості імпортованої до КНР аграрної продукції	Лінійна	$y = -0,32 + 0,067x$	0,70	39,67

* Значущість коефіцієнта регресії, який стоїть біля незалежної змінної – фактору часу.

Джерело: розраховано на основі даних [9]

Динаміка всіх показників, за виключенням реальної вартості експорту аграрної продукції до КНР, характеризується зростаючим трендом. Зокрема, номінальна вартість експорту аграрної продукції до Китаю щорічно зростає приблизно на 75,02 млн дол. США, частка вартості експорту вітчизняної аграрної продукції до КНР у загальній вартості експортованої аграрної продукції – на 0,45 в. п., а частка вартості українського імпорту аграрної продукції у загальній вартості імпортованої до КНР аграрної продукції – на 0,08 в. п.

Від’ємне значення одного із коефіцієнтів регресії у рівнянні тренду реальної вартості аграрного експорту до Китаю свідчить про те, що спочатку мала місце тенденція до її зростання, але після досягнення максимуму (в даному випадку це відбулось у 2016 р.) тренд став спадним. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що стійка динаміка номінальної вартості експорту, на якій зазвичай концентрується увага наукової та економічної спільноти, не відображає реальній тенденції цього показника.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Враховуючи вищевказані тенденції, можна зробити ряд узагальнень відносно трендів у торговельних відносинах на аграрних ринках між Україною та Китаєм:

- Китай поступово збільшує вартість імпорту аграрної продукції, так і її частку у загальному імпорті. Тобто, Україна може збільшити обсяг експорту, оскільки попит на імпортовану аграрну продукції в КНР збільшується;

- Україна поступово нарощує як вартість експорту аграрної продукції до Китаю, так і частку експорту продукції аграрного сектора у загальній вартості експорту аграрної продукції;

- оскільки питома вага українського імпорту в загальній вартості імпортованої Китаєм аграрної продукції з 2015 р. почала скорочуватись, можна стверджувати, що вітчизняні виробники та трейдери зменшили свою присутність на китайських аграрних ринках. Тобто, незважаючи на зростаючі тренди в експорті до КНР, посилення ринкових позицій України на китайських ринках аграрної продукції не відбулось.

Список використаних джерел.

1. Сегеда С. А. Аграрно-продовольча продукція в товарній структурі зовнішньої торгівлі України. *Економіка АПК*. 2019. № 2. С. 73–83.
2. Босак А.О., Несміян Д. А. Перспективи забезпечення пшеницею країн Азії. Вісн. Одеського нац. університету ім. І.І. Мечникова. Сер.: Економіка. Т. 23. Вип. 5 (70). 2018. С. 11–16.
3. Голомша Н. С., Дзядикувич О. Я. Перспективи світового ринку зерна. *Економіка АПК*. 2016. № 8. С. 49–52.
4. Лисак О., Андреева Л. Проблеми та перспективи експорту аграрної продукції України. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2017. Vol. 3, № 1. С. 139–151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/areis_2017_3_1_13. (дата звернення: 15.07.2020).
5. Товарна структура зовнішньої торгівлі за 2013 рік URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1213_u.htm. (дата звернення: 15.07.2020).
6. Товарна структура зовнішньої торгівлі за 2014 рік. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1314_u.htm. (дата звернення: 15.07.2020).

7. Товарна структура зовнішньої торгівлі у 2015 році. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1315_u.htm. (дата звернення: 15.07.2020).
8. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files/- available at: URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.DEFL.KD.ZG/>. (дата звернення: 15.07.2020).
9. Trade Map. Trade statistics for international business development. Monthly, quarterly and yearly trade data. Import & export values, volumes, growth rates, market shares, etc. URL : <https://bit.ly/3eP77Wl>. (дата звернення: 15.07.2020).

References.

1. Scheda, S. A. (2019), "Agricultural and food products in the commodity structure of Ukraine's foreign trade", *Ekonomika APK*, vol. 2, pp. 73–83.
2. Bosak, A.O. and Nesmiian, D. A. (2018), "Prospects for providing wheat to Asian countries", *Visn. Odeskoho nats. universytetu im. I.I. Mechnykova. Ser.: Ekonomika*, vol. 23, issue. 5 (70), pp. 11–16.
3. Holomsha, N. Ye. and Dziadykevych, O. Ya. (2016), "Prospects for the world grain market", *Ekonomika APK*, vol. 8, pp. 49–52.
4. Lysak, O. and Andrieieva, L. (2017), "Problems and prospects of export of agricultural products of Ukraine", *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*, Vol. 3, issue 1, pp. 139–151, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/areis_2017_3_1_13 (Accessed 15 July 2020).
5. State Statistics Service of Ukraine, "Commodity structure of foreign trade for 2013", available at: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1213_u.htm (Accessed 15 July 2020).
6. State Statistics Service of Ukraine, "Commodity structure of foreign trade for 2014", available at: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1314_u.htm (Accessed 15 July 2020).
7. State Statistics Service of Ukraine, "Commodity structure of foreign trade for 2015", available at: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1315_u.htm (Accessed 15 July 2020).
8. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files, available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.DEFL.KD.ZG/> (Accessed 15 July 2020).
9. Trade Map. Trade statistics for international business development. Monthly, quarterly and yearly trade data. Import & export values, volumes, growth rates, market shares, etc., available at: <https://bit.ly/3eP77Wl> (Accessed 15 July 2020).

Стаття надійшла до редакції 20.07.2020 р.